

IFLA WORLD LIBRARY AND INFORMATION CONGRESS

Berlijn, 1-9 augustus 2003

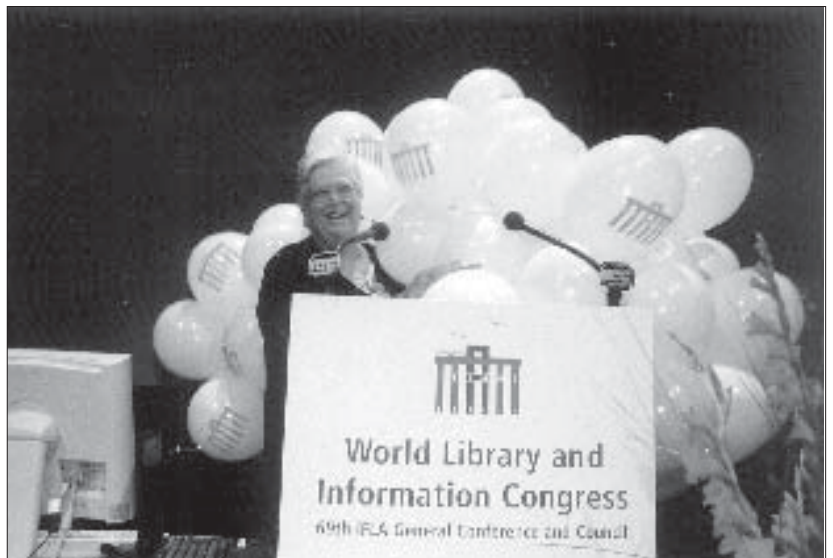
Nog nooit waren er zoveel deelnemers voor een Ifla-congres als in 2003. De organisatoren telden er zowat 4.500. Het centrale thema was 'de bibliotheek als ontmoetingspunt van media, informatie en cultuur'. Maar het congres was vooral getekend door de interactie tussen de bibliotheek en (het recente verleden van) de samenleving waarin ze vertoeft.

Voor de eerste maal vond het congres plaats in de hoofdstad van het herenigde Duitsland. De stad – symbool voor de deling van Duitsland maar ook van Europa – draagt nog de sporen van die recente geschiedenis. Dat bleek vooral tijdens de bibliotheekbezoeken.

Onze Duitse collega's hebben ervoor gezorgd dat het congres uitgebreid in de Duitse kranten en op televisie aan bod is gekomen. De *Frankfurter Allgemeine* besteedde een hele pagina aan het evenement en wees op de spanning tussen het toenemend aantal taken voor bibliothecarissen in Duitsland en de krimpende budgetten. Precies om de persbelangstelling voor Ifla en de bibliotheeksector aan te zwengelen, is beslist de naam van het congres te wijzigen. Dit was het eerste *World Library en Information Congress*.

Het grote aantal deelnemers betekende nog niet dat er voldoende leden van de *Council* (de raad met de stemgerechtigde leden) aanwezig waren om beslissingen te nemen. Tijdens de 1ste vergadering op zondag werd het vereiste quorum niet gehaald om enkele statutuwijzigingen te kunnen goedkeuren. Eén van die wijzigingen betrof precies een aanpassing van de procedure om de statuten te wijzigen. Tijdens de 2de *Council* op vrijdagmiddag werd het vereiste quorum wel gehaald en werden de wijzigingen goedgekeurd.

Het was ook de laatste keer dat Christine Deschamps de Ifla-council voorzat. Ze wordt opgevolgd door Kay Raseroka uit Botswana.

Christine Deschamps voor het laatste als voorzitter van een Ifla-congres. Foto: Myriam Lemmens.

De Australische Alex Byrne is verkozen tot president-elect voor 2005-2007. De Schotse penningmeester Derek Law stelde voor de laatste keer het financieel verslag voor. Hij wordt opgevolgd door Ingrid Parent uit Canada. En ten slotte gaat secretaris-generaal Ross Shimon volgend voorjaar met pensioen.

Organisatorisch en ook inhoudelijk viel er wel een en ander aan te merken op deze Ifla-conferentie. Sommige sessies vonden in veel te kleine ruimtes plaats, terwijl andere plaats te veel hadden; niet alles was goed aangeduid en ook de informele ontmoetingsruimte was veeleer beperkt. Maar je leert op zo'n Ifla-congres de evolutie van het bibliotheekwezen in eigen land meten aan de evolutie van de rest van de wereld. Ifla voert vanaf het begin en in samenwerking met allerlei instellingen van de Verenigde Naties een beleid om minder ontwikkelde landen ook te laten vooruitgaan op het vlak van bibliotheken.

Zo is het onvermijdelijk dat je mensen tegenkomt voor wie het pc-tijdperk amper aanbroken is. Daar moet je trouwens niet eens Europa voor uit. Op de universiteit van Zagreb, de hoofdstad van Kroatië, blijkt een aansluiting op het internet nog niet zo vanzelfsprekend. In verschillende gemeenten van het vroegere Oost-Duitsland hebben bibliothecarissen nauwelijks budget voor de uitbouw van hun bibliotheek, en ze durven er zelfs niet om vragen omdat er in de gemeente nog zoveel te realiseren is (wegen, gezondheidszorg...). Russische collega's waren ongelukkig omdat bibliotheken niets meer betekenden in deze maatschappij, waar alles draait rond

kaufen und verkaufen. Een greep uit de voordrachten en de bezoeken.

Jeugdbibliotheekwerk

Lioba Betten, voormalig directeur van het Ifla/Unesco-project 'Books for all' vertelde hoe in ontwikkelingslanden kinder- en jeugdbibliotheken werken. De boeken komen er op alle mogelijke manieren bij de lezers: met ezels (Zimbabwe), dromedarissen (Kenia), de boot (Benin, Venezuela). Belangrijker was de vaststelling dat de armste landen meestal te weinig middelen en te veel giften krijgen, waardoor ze geen evenwichtige collecties kunnen samenstellen. Vijfmaal *Alice in Wonderland* is geen uitzondering. Er is meestal ook een groot gebrek aan boeken in de eigen inlandse taal. Soms om evidente redenen: in Oeganda bijvoorbeeld worden er 56 erkende talen gesproken.

Ann Carlson Weeks, University of Maryland USA, bracht verslag uit over een Amerikaans project waarbij enkele kinderboeken uit de hele wereld digitaal ter beschikking worden gesteld. Uitgangspunt is dat er overal mensen van verschillende culturen samenleven en dat bibliotheken geen (gedrukt) aanbod in alle talen kunnen bieden.

Het project biedt vele mogelijkheden: kinderen kunnen over de hele wereld boeken in hun moedertaal lezen; dezelfde boeken worden in vertaling aangeboden zodat kinderen met andere culturen in contact komen. Je kan de boeken op de meest zinvolle maar

ook gekke (de kleur van de omslag) manieren selecteren. Positief is dat men kinderen actief bij de uitwerking betreft. Je hebt wel pc's met internetverbinding nodig, wat alleen in het Rijke Westen een evidentie is. De 'boeken' mogen wegens auteursrechten ook alleen digitaal gelezen worden. Tijdens een andere sessie oefende **Birgit Dankert**, universiteit van Hamburg, kritiek uit op de te Amerikaanse getinte aanpak van dit project.

Duitse bibliotheken

Tijdens een andere reeks voordrachten vertelde **Susanne Krüger**, Fachhochschule Stuttgart, over de 'Pisa-shock' en de gevolgen voor de Duitse bibliotheken. Het internationale onderzoeksprogramma Pisa (Program for International Student Assessment) vergelijkt de schoolprestaties van middelbare scholieren in de Oeso-landen. Uit een eerste onderzoek bleek dat de Duitse leerlingen ver onder het gemiddelde scoorden. De resultaten veroorzaakten veel beroering in Duitsland. De bibliotheeksector wees op het belang van de bibliotheken als centra voor leer- en leesbevordering. Helaas met weinig succes: bibliotheken komen in Duitsland nauwelijks aan bod als het om leesbevordering gaat.

De bibliotheeksector geniet doorgaans weinig politieke belangstelling, vooral bij gebrek aan een degelijk wettelijk kader. Ook **Christof Weichert**, voorzitter van de Deutscher Bibliotheksverband, klaagde daarover tijdens een workshop over bibliotheken en politiek. Slechts 1 cijfer: Duitsland telt 14.500 gemeenten maar slechts in 3.600 is er een openbare bibliotheek met gediplomeerd personeel. En nationale normen of standaarden zijn er niet. Tijdens een inderhaast bijeengeroepen vergadering van de sectie 'School Libraries and Resource Centres' bleek dat het minstens even erg gesteld is met de Duitse schoolbibliotheken. Net als bij ons zijn lagere en middelbare scholen niet verplicht een bibliotheek te hebben. Zij kunnen dus gemakkelijk snoeien in de uitgaven voor de bibliotheek.

Toch is het niet allemaal kommer en kwel en gebeuren er in Duitse openbare bibliotheken ook interessante zaken. Krüger vertelde over de projecten van de jeugdbibliotheek van Stuttgart. In Dresden werd in samen-

werking met de Bertelmans Stiftung een digitale jeugdbibliotheek Medien@tape ingericht. Ook in München-Gladbach en Bochum gebeuren boeiende dingen.

De 'Pisa-shock' heeft wel geleid tot meer netwerking tussen bibliothecarissen, vooral binnen regionale groepen, en tot een onlinenieuwsbrief: *Giraffe-online* (www.ifak-kindermedien.de). Ook werken sommige bibliotheken samen met diensten voor kinderopvang. Veel van deze nieuwe projecten gebeuren noodgedwongen met vrijwilligers.

Afrika

De voordracht van **Kgomotso H. Moahi**, universiteit van Botswana, over het Afrikaanse bibliotheekwezen was inspirerend en bood perspectieven. In Afrika zijn bibliotheken een 'uitvinding' van het kolonialisme; ze waren bestemd voor kolonisten en évolués. Ze hebben zich onvoldoende aangepast en hebben amper financiële middelen. Toch hebben bibliotheken er een grote toekomst en de ontwikkeling van ICT kan daar een belangrijke rol in spelen. Bibliotheken worden een toegangspoort tot digitale informatie voor lokale gemeenschappen. Zij kunnen zelf informatie genereren en als uitgevers fungeren. Ze kunnen dankzij ICT ook een rol spelen in het verzamelen, bewaren en verspreiden van eigen inlandse kennis.

Afrika is nog steeds een grotendeels orale maatschappij maar de nieuwe technologieën helpen ze beter te bewaren. Bibliotheken in Afrika willen *community centers* worden waar de bevolking samenkomt om met elkaar te spreken maar ook om te leren en elkaar te ondersteunen.

Deze boeiende toekomstvisie staat evenwel nog ver van de realiteit. **D. Kawooya**, Makarere University, Oeganda, vertelde het verhaal van zijn land. 38% vrouwen en 27% mannen zijn er analfabeet; het gemiddeld inkomen bedraagt minder dan 1 euro per dag. Engels is de officiële taal, samen met het Kirwalhilli maar weinig mensen spreken deze talen vlot. Een groot deel van de bevolking heeft weinig interesse voor het belang van informatie in de ontwikkeling van de maatschappij; de overheid gelukkig wel. Toch is er

slechts in 20 van de 56 districtshoofdsteden een openbare bibliotheek. Daarnaast zijn er nog wat private initiatieven.

Samenwerking

Ook op dit wereldcongres werd verder gekeken dan de eigen sector. Een hele sessie was gewijd aan de samenwerking tussen bibliotheken, archieven en musea (bam). **Robert Martin**, Institute of Museum and Library Services, VS, wees erop dat het onderscheid tussen de drie instellingen conventioneel is en van recente datum. Heette de bibliotheek van Alexandrië niet 'Museum'? De drie sectoren werken met documenten, als je document – in de traditie van Paul Otlet – definieert als drager van betekenis. In een digitale omgeving vervaagt het onderscheid tussen museumobjecten, archiefdocumenten en publicaties. We zien trouwens dat bibliotheken op het web tentoonstellingen opzetten rond onderdelen van hun collectie, terwijl musea er voor het eerst hun volledige collectie ('bibliotheek') toegankelijk kunnen maken.

Deze ontwikkelingen werden geïllustreerd door **Ruth Heddegaard**, die de Noks-databank kwam voorstellen (www.noks.dk), een gezamenlijke catalogus van 'bam' uit Jutland (Denemarken) rond regionale geschiedenis. Heddegaard wees op het belang van standaarden bij een dergelijke samenwerking, vooral wat betreft ontsluiting. Vrij tekst zoeken genereert veel ruis. Daarom is er nood aan één trewoordensysteem. Het was niet eenvoudig om de woordsystemen van bibliotheek, archief en museum op elkaar af te stemmen. Zoals zo vaak is de toekomst van projecten onzeker: er zijn geen garanties voor de financiering van Noks op lange termijn.

Isabelle le Masne de Chermont, Direction des Musées de France, stelde vast dat het steeds belangrijker wordt dat bibliotheken deel uitmaken van netwerken op diverse niveaus: nationaal, thematisch en lokaal. Zij had het over ontwikkelingen in de museumbibliotheken, maar we zien de trend in de hele bam-sector. Zij wees nog op het belang van architectuur (denk maar aan de Reading Room in het British Museum) en de veranderende positie van de bibliotheek in de museumstructuur.

11 september

Alex Byrne, University of Technology in Sydney, Australië, rapporteerde namens het Committee on Free Acces to Information and Freedom of Expression (FAIFE), dat toeziet op de informatievrijheid. Hij ging in op de reacties die de aanslagen van 11 september hebben opgeroepen en hoe de bibliotheekwereld zich teweer moet stellen tegen pleidooien om meer controle te krijgen op informatie in naam van niet altijd even duidelijke veiligheidsbepaalingen.

Versillende sprekers en Amerikaanse deelnemers oefenden forse kritiek uit op de *US Patriot Act* die CIA en FBI toestemming geeft om eigen burgers te bespioneren. De heksenjacht van McCarthy is niet veraf meer, aldus sommige Amerikaanse collega's: Kay Rase-roka beaamde dit. Veel derdewereldlanden zijn democratischer geworden door jarenlange druk van de westerse democratieën. Nu wordt de VSA het eerste democratische land ter wereld dat openlijk zegt dat democratie er minder toe doet en beperkt kan worden.

CILIP-directeur Bob McKee pleitte voor *bibliothécaires sans frontières* om in gevare zones zoals Irak en Afghanistan de bedreigingen voor de vrije toegang tot informatie te onderzoeken. Maar de discussie moet meer op het publieke forum gebracht worden en bibliothecarissen moeten niet alleen beter geïnformeerd worden over maar ook doordrongen worden van het belang van vrije informatie.

Dat een bibliothecaris niet op een eiland leeft illustreerde Byrne vrij duidelijk door te verwijzen naar 2000, toen het congres eind augustus in Jeruzalem plaatsvond, vlak vóór het uitbreken van het nieuwe conflict tussen Israël's en Palestijnen, en naar 2001 in Boston, enkele weken voordat één van de vliegtuigen er opsteeg die zich in de WTC-torens van New York boorde.

Bibliotheekbezoeken

In Berlijn verwijst elk gebouw, elk instituut naar de woelige Duitse geschiedenis van de 20ste eeuw. Dat was bij elk bibliotheekbezoek merkbaar. Zo heeft de huidige Duitse Staatsbibliotheek twee locaties. De oorsprong van de Staatsbibliotheek gaat terug tot de 18de eeuw, toen het hof van Pruisen een centrum van verlichting en wetenschap wilde zijn. Na 1870 werd ze Duitslands nationale bibliotheek en wettelijk depot. Maar bij de bombardementen van 1943-1945 werd de collectie van 3 miljoen werken uit elkaar gehaald en opgeborgen in een dertigtal kloosters, kastelen en verlaten mijnen buiten de hoofdstad, een deel buiten de huidige grenzen van Duitsland.

Van 1945 tot 1989 was Berlijn een verdeelde stad. Een deel van de collecties vond geleidelijk zijn weg terug naar de oorspronkelijke Staatsbibliotheek op Unter den Linden in Oost-Berlijn. Een ander deel kwam terecht in de nieuwe Staatsbibliotheek die de West-Duitse staat op de Potsdammer Strasse vlak bij de Muur in West-Berlijn oprichtte. Een derde deel werd na de oorlog meegenomen door Russische en Poolse legers en bevindt zich nog voor het grootste deel in beide landen. Na 1989 werd de hereniging van beide Staatsbibliotheken ingezet. Nog steeds bevinden zij zich op aparte plaatsen, op 1 kilometer afstand. Maar de samenwerking is in de loop van de jaren maximaal geworden en ze functioneren nu weer als één instelling, zij

het op twee locaties (www.staatsbibliothek-berlin.de).

Dat het herenigen van instellingen uit Oost en West niet van een leien dakje loopt, bleek ook uit een bezoek aan het Zentrum für Berlinstudien (www.zlb.de). Er zijn een heleboel praktische problemen op te lossen – bijvoorbeeld verschillende ontsluitingssystemen op elkaar afstemmen. Er heerste een andere 'bedrijfscultuur' aan beide zijden van de muur. Na de hereniging hadden de *Ossies* een groot wantrouwen tegenover de vernieuwelingen. Het heeft enkele jaren geduurd voordat alle weerstanden overwonnen waren.

Het centrum verzamelt materiaal over de geschiedenis van Berlijn. Het werkt onder meer samen met scholen. 14-jarigen krijgen een opdracht en enkele tafels vol bronnenmateriaal en moeten daarmee zelf aan de slag. Dat leidde soms tot verrassende resultaten, bijvoorbeeld als migrantenklassen een opdracht krijgen over de sociale situatie in Berlijn anno 1900.

Ook de federale archiefdienst in Berlijn (www.bundesarchiv.de) getuigt van het bewogen Duitse verleden. De Campus Lichtenfelde was ooit een Pruisische officiersschool. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was dit de kazerne van een SS-Divisie. Nadien werd het complex heropgebouwd door troepen uit de VS die er tot 1994 huisden. Nu plant het Bundesarchiv er verbouwingswerken. De campus huisvest de Stiftung der Parteien und Mas-

Bibliotheek van de Europese Universiteit Viadrina in Frankfurt (Oder). Foto: Myriam Lemmens.

Schoolbibliotheek van het Canisius-Kolleg. Foto: Myriam Lemmens.

senorganisaties der DDR im Bundesarchiv (SAPMO). Zij bewaart niet alleen archiefbestanden – zoals dat van Erich Honecker – maar ook bibliotheekmateriaal (bibliotheek-catalogus raadpleegbaar via www.kobv.de). De voormalige kapel is ingericht als leeszaal.

Een andere excursie leidde naar Frankfurt aan de Oder, en de Europese Universiteit Viadrina die vlakbij de grensrivier ligt. Deze universiteit, in 1991 opgericht en gesubsidieerd door de Europese Unie, werkt nauw samen met het Pools College in Slubice, een stad aan de andere kant van de Oder. Dit is een uniek samenwerkingsproject over een grens die tussen 1945 en 1989 bijna volledig gesloten werd, nadat alle Duitse inwoners ten oosten van de Oder waren verjaagd, en de lege dorpen en steden ingenomen werden door Polen die zelf uit het westen van Rusland (vóór 1945 een deel van Polen) waren verjaagd op bevel van Stalin.

Door de vele Oost-Europeanen die legaal of illegaal naar Duitsland willen, zijn er nog steeds strenge grenscontroles aan de Oder. Dat zal nog een tijdje zo blijven, ook al wordt Polen op 1 mei 2004 lidstaat van de EU. De twee bibliotheken werken samen, onder meer voor het verwerven van een collectie en voor het gebruik van databanken en internet. Bij bibliotheken die amper op één kilometer van elkaar liggen, lijkt dat evident. Gezien het recente verleden is het dat echter niet.

De Viadrina-bibliotheek (www.euv-frankfurt-o-de) bevindt zich op de binnenplaats van een oud college, dat volledig gerestaureerd werd waarbij oud en nieuw goed met elkaar zijn verzoend. Zo zijn de oorspronkelijke muren bewaard en daarbinnen werd een bibliotheek van 4 verdiepingen gebouwd. Ze roept de

sfeer van een klooster op, versterkt door de nisvensters. Voor de vakgebieden recht, economie en cultuurwetenschappen is een ruime collectie boeken aanwezig en ook databanken kunnen geconsulteerd worden op de vele computers. Deze databanken kunnen trouwens ook vanuit de bibliotheek van de Poolse universiteit geraadpleegd worden. De Viadrina-universiteit wil voor 1/3de buitenlandse studenten aantrekken, en het zijn hoofdzakelijk Polen die ernaartoe komen.

Het Collegium Polonicum (www.cp.euv-frankfurt-o-de) in het Poolse Slubice is een grensoverschrijdende wetenschappelijke instelling, opgericht door de Europese Viadrina universiteit en de universiteit van Poznan, en mee gefinancierd door de Europese unie, de staat Brandenburg en de Duits-Poolse Stichting. Vooral met de uitbreiding van Europa in het achterhoofd wil men dit Pools College tot een wetenschappelijke en culturele ontmoetingsplaats tussen Polen en Duitsland ontwikkelen. Het moderne gebouw, met een bibliotheek over twee verdiepingen, werd in 1998 in gebruik genomen.

Nog meer toekomstgericht was het bezoek aan het Erwin Schrödinger-Zentrum (<http://www.ub.hu-berlin.de/bibliothek/zweigbibliotheken/nawi/nawi.html>) van de (voormalige Pruisische en Oost-Berlijnse) Humboldt-universiteit. Niet zozeer de universiteitsbibliotheek zelf maakte indruk – ruim en modern met een computercentrum voor de wetenschappen en met een robot die de hele dag de in dozen gelegde boeken weer bij de juiste rekken brengt. Wel de locatie in een wat vervallen deel ver in het zuidoosten van de stad en de ambitie hier een soort Silicon Valley uit te bouwen, wat dan meteen weer goed zou zijn voor de heropleving.

Vermelden we nog een kort bezoek aan de schoolbibliotheek van het Canisius-Kolleg (<http://www.canisius.de/schulprofil/bibliothek>) in Berlijn. Ook hier weer een gebouw vol geschiedenis, tot 1945 eigendom van de schatrijke Rijnlandse staaldynastie Krupp, maar nadien onteigend.

De Arbeitskreis Kritischer BibliothekarInnen (www.akribie.org) organiseerde een ontmoeting waar kritisch teruggekeken werd op de evoluties van het Oost-Duitse bibliotheekwezen na de val van de Muur en de Duitse hereniging in 1991. Akribie is een actiegroep die vanuit een linkse visie nadenkt over de rol en de opdracht van bibliotheken in Duitsland. Vrije en gratis toegang tot informatie voor iedereen zijn belangrijke strijdpunten. In het voormalige Oost-Duitsland zorgden de grote bedrijven voor de organisatie van bibliotheken (trouwens ook voor kinderopvang, poliklinieken, cultuurcentra...). De praktische organisatie was dan een zaak van de Oost-Duitse vakbond. Na de eenmaking is de hele Oost-Duitse staatsindustrie geprivatiseerd. Een uitvloeisel hiervan was dat al deze openbare bedrijfsbibliotheken verdwenen zijn. Volgens Maria Pudellek zijn er na 1990 op die manier 10 miljoen boeken verkocht, weggegeven of op de vuilnisbelt terechtgekomen.

Nabeschouwing

Elk Ifla-congres maakt je (nog meer) enthousiast voor bibliotheken en over de rol die zij kunnen spelen in de ontwikkeling van de landen en in de sociale en economische integratie van haar lezers. In dit congres was de interactie met de samenleving wel zeer sterk voelbaar. Zo kunnen we al uitkijken naar de volgende Ifla-conferentie in Europa, in 2005 in Oslo, Noorwegen met als thema: *Libraries, a voyage of discovery*.

Geert Puype

Algemeen voorzitter VVBAD
geert.puype@menen.be

Myriam Lemmens

Algemeen secretaris VVBAD
myriam.lemmens@mail.phlimburg.be

Bruno Vermeeren

Beleidsmedewerker VVBAD
bruno.vermeeren@vbad.be